

KİMYASAL BUZDAN KORUMA SİSTEMİ BUZLANMA TÜNELİ TEST FAALİYETLERİ

Yunus AKMAN¹
Türk Havacılık Uzay Sanayii A.Ş., Ankara

ÖZET

Bu bildiri kapsamında yerli olarak geliştirilen Kimyasal Buzdan Koruma Sistemi buzlanma tüneli test faaliyetleri anlatılmaktadır. Hava araçları üzerinde kullanılmakta olan farklı buzdan koruma metotları bulunmaktadır. Hava aracının görev profiline ve mevcut kaynaklara uygun olarak koruma sistemleri tasarlanmaktadır. Yerli olarak geliştirilen Kimyasal Buzdan Koruma Sistemi çözüm yönteminin doğrulanmasında; uçuş testlerinde karşılaşılabilecek riskleri ve yüksek maliyetleri azaltmak amacıyla Buzlanma Tüneli Testleri tercih edilmiştir. Test sonuçlarına uygun olarak sistem parametrelerinde güncelleme yapılmış ve hava aracının CS ve FAR standartlarında tanımlanmış olan buzlanma şartlarından uzaklaşabileceği bir sistem geliştirilmiştir.

GİRİŞ

Uçuş sırasında hava araçları su damlacığı veya nem oranı yüksek bulutlardan geçerken hava aracının dış yüzeyi donma noktasının altında ise bu damlacıklar hava aracının dış yüzeyine yapışarak buzlanma olayı oluşabilmektedir. Oluşan buzlanma nedeniyle hava aracının performansında azalmalar olmaktadır:

- Kaldırma kuvveti azalır
- Sürüklenme kuvveti artar
- Hava aracının ağırlığı artar
- Yakıt tüketimi artar
- Güç ihtiyacı artar

Uçaklar da oluşan buzlanmalar maddi hasarlı ve ölümcül kazalara neden olabilmektedir. 2012-2016 yılları arasında gerçekleşen kazalar ve nedenleri Tablo 1’de verilmiştir [Annual Safety Review, 2017].

---

¹ Kıdemli Tasarım Uzmanı, E-posta: yakman@tai.com.tr

Tablo 1: 2012-2016 Yılları Arasında Gerçekleşen Kazalar ve Nedenleri [Annual Safety Review, 2017]

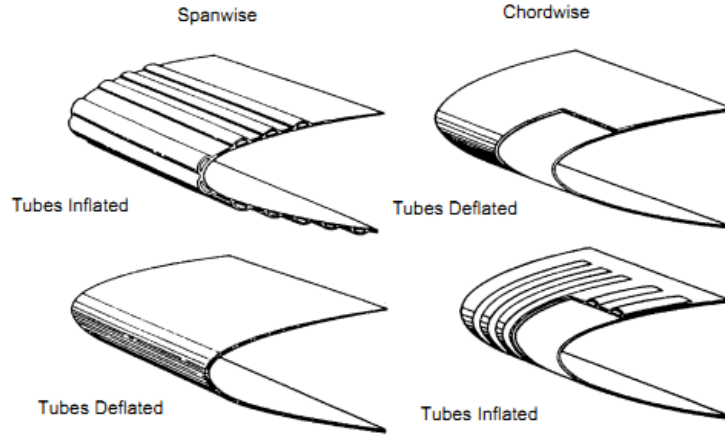
COMMERCIAL AIR TRANSPORT - AEROPLANES, AIRLINES													
Outcome Percentage of Fatal Accidents (2007-2016)	8				75%	13%	13%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Outcome Percentage of Non-Fatal Accidents (2007-2016)	226				19%	30%	0%	26%	2%	1%	1%	1%	4%
Safety Issues	Total number of occurrences in 2012-2016 per safety issue												
	Incidents (ECR data)	Serious Incidents	Non-Fatal Accidents	Fatal Accidents	Aircraft Upset	Runway Excursion	Non-Safety Security/non-Safety	Ground Damage	Terrain Collision	Obstacle Collision in Flight	Runway Collision	Airborne Collision	Taxiway/ Apron Excursion
Operational													
Handling of Technical Failures	288	14	5	2	•	•					•	•	•
Icing in Flight	277	6	0	1	•								
Turbulence	2 936	5	20	0	•	•			•				
Approach Path Management	2 658	13	5	0	•	•			•	•			
Flight Planning and Preparation	3 687	11	5	0	•	•			•		•		•
Windshear	3 919	2	5	0	•	•			•	•			
Crosswind	224	5	2	0	•	•			•	•			
Hail	17	1	2	0	•	•		•					
Icing on Ground	116	0	2	0	•	•		•					•
Airborne Separation	2 667	42	0	0								•	
False or Disrupted ILS Signal Capture	314	8	0	0	•	•			•	•			
Handling and Execution of Go-Arounds	219	8	0	0	•	•			•			•	
Deconfliction with Aircraft Not Using Transponders	192	4	0	0			•					•	
Entry of Aircraft Performance Data	50	3	0	0	•	•			•		•		
Bird/ Wildlife Strikes	13 003	2	0	0	•			•					

BUZDAN KORUMA YÖNTEMLERİ

Buzlanma koşulunda uçuş performansının olumsuz etkilerini azaltmak ve uçuş emniyetini arttırmak amacıyla Buzdan Koruma Sistemleri kullanılmaktadır. Havacılıkta yaygın olarak kullanılmakta olan sistemler aşağıda açıklanmıştır.

Pnömatik Buz Giderme Sistemi

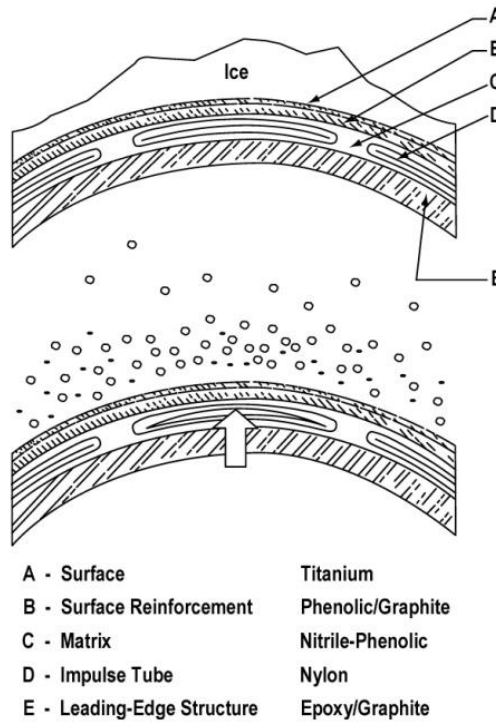
Pnömatik buz giderme sistemleri 1930'lu yıllardan itibaren havacılıkta kullanılmaya başlanmıştır. Buzlanma oluştuğundan sonra hücum kenarında bulunan kauçuk tüpler şişirilerek oluşan buz kırılmaktadır.

Şekil 1: Pnömatik Buz Giderme Sistemi [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Pnömatik Titanyum Buz Giderme Sistemi

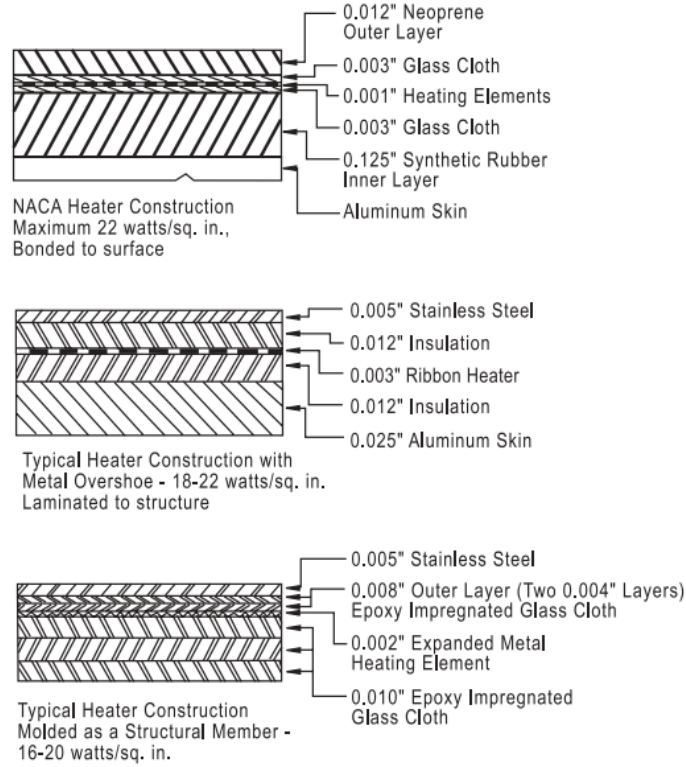
Bu sistemin çalışma mantığı klasik pnömatik buz giderme sistemlerine benzemektedir. Sistemin farkı hücum kenarında titanyum malzeme kullanılmasıdır. Buzlanma oluştuğundan sonra hücum kenarında bulunan titanyumun altında yer alan kauçuk tüpler şişirilerek oluşan buz kırılmaktadır. Daha sonra sistem dış ortama açılır ve hücum kenarının orijinal şekline dönmesi sağlanır.

Şekil 2: Pnömatik Titanyum Buz Giderme Sistemi [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Elektrotermal Buz Önleme ve Giderme Sistemi

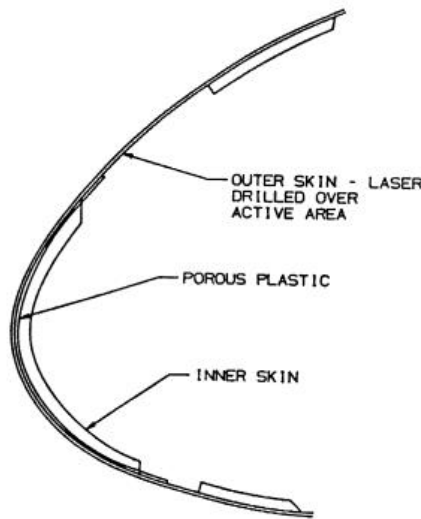
Elektrikli ısıtıcılar kullanılarak yüzey sıcaklığının donma noktasının altında olması engellenir. Bu tip sistemler kanat/kuyruk hücum kenarlarında, pervanelerde, camlarda, harici sensörlerde ve hava alıklarında kullanılmaktadır.

Şekil 3: Elektrotermal Isıtma Sistemi Kesitleri [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Kimyasal Buz Önleme ve Giderme Sistemi

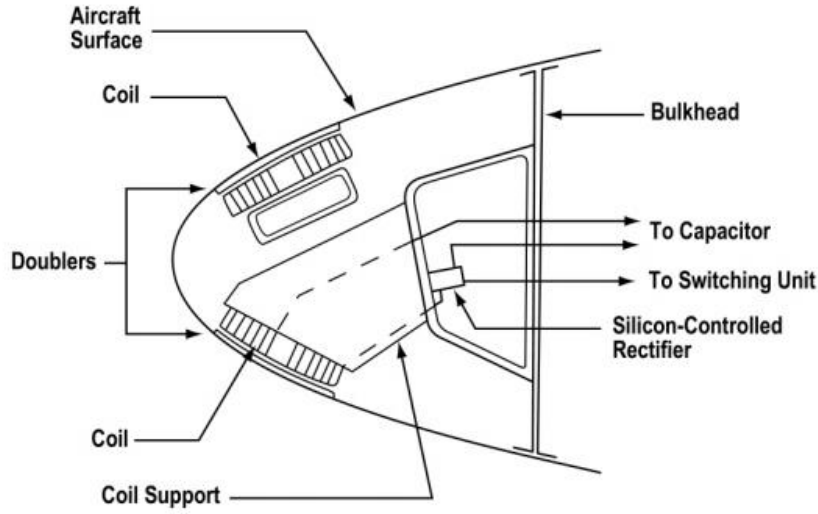
Hücum kenarlarından donma noktası düşük kimyasal bir sıvı sızdırılmaktadır. Havadaki su damlacıkları ile kimyasal sıvının karışması sağlanmaktadır. Karışımın donma noktası düştüğü için buzlanma olayı gerçekleşmemektedir.

Şekil 4: Kimyasal Buz Önleme ve Giderme Sistemi Kesiti [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Elektro Impulse Buz Giderme Sistemi

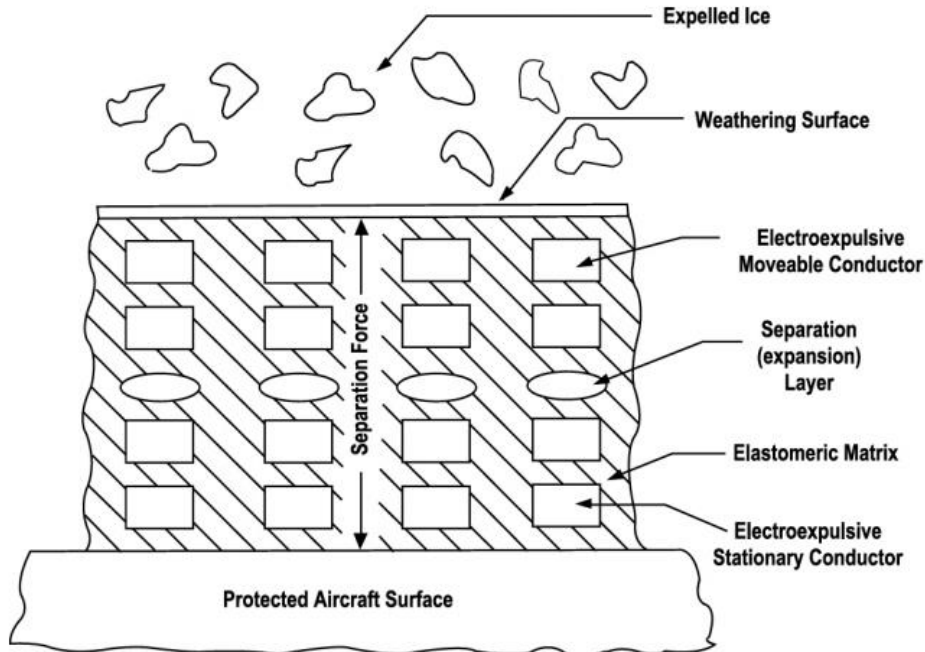
Elektro Impulse buz giderme sistemi mekanik çalışan bir sistemdir. Hücum kenarların iç yüzeyine yerleştirilen elektrik bobinlerinden geçirilen yüksek voltaj ile itme hareketi sağlanır. Bu hareket darbeli olarak hücum kenarına iletilerek oluşan buzlanmanın giderilmesi sağlanır.

Şekil 5: Elektro Impulse Buz Giderme Sistemi Kesiti [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Elektro Expulsive Buz Giderme Sistemi

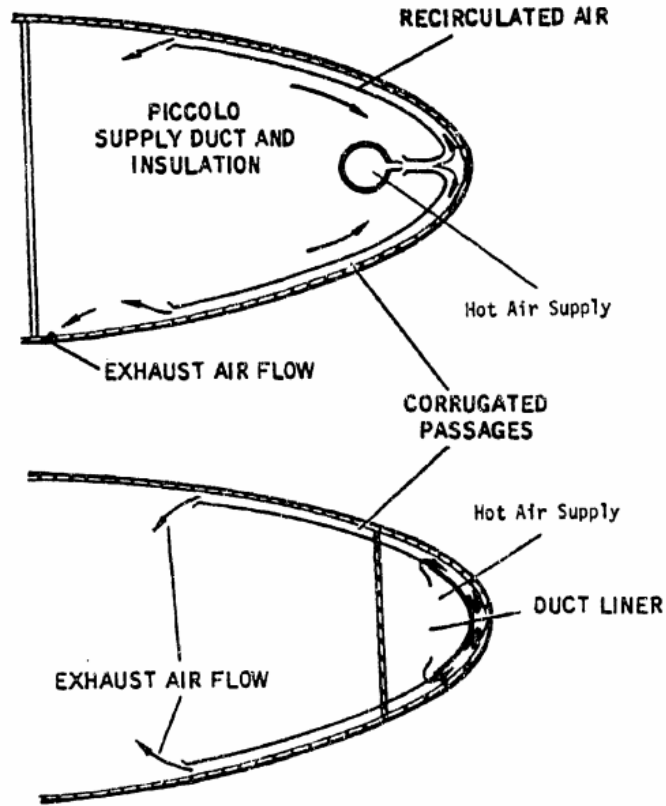
Elektro Expulsive giderme sisteminde hücum kenarların iç yüzeyine iletken battaniyeler yerleştirilir. Battaniyelerden zıt elektrik yükler geçirilerek itme hareketi sağlanır. Bu hareket darbeli olarak hücum kenarına iletilerek oluşan buzlanmanın giderilmesi sağlanır.

Şekil 6: Elektro Expulsive Buz Giderme Sistemi Kesiti [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

Sıcak Hava Buz Önleme ve Giderme Sistemi

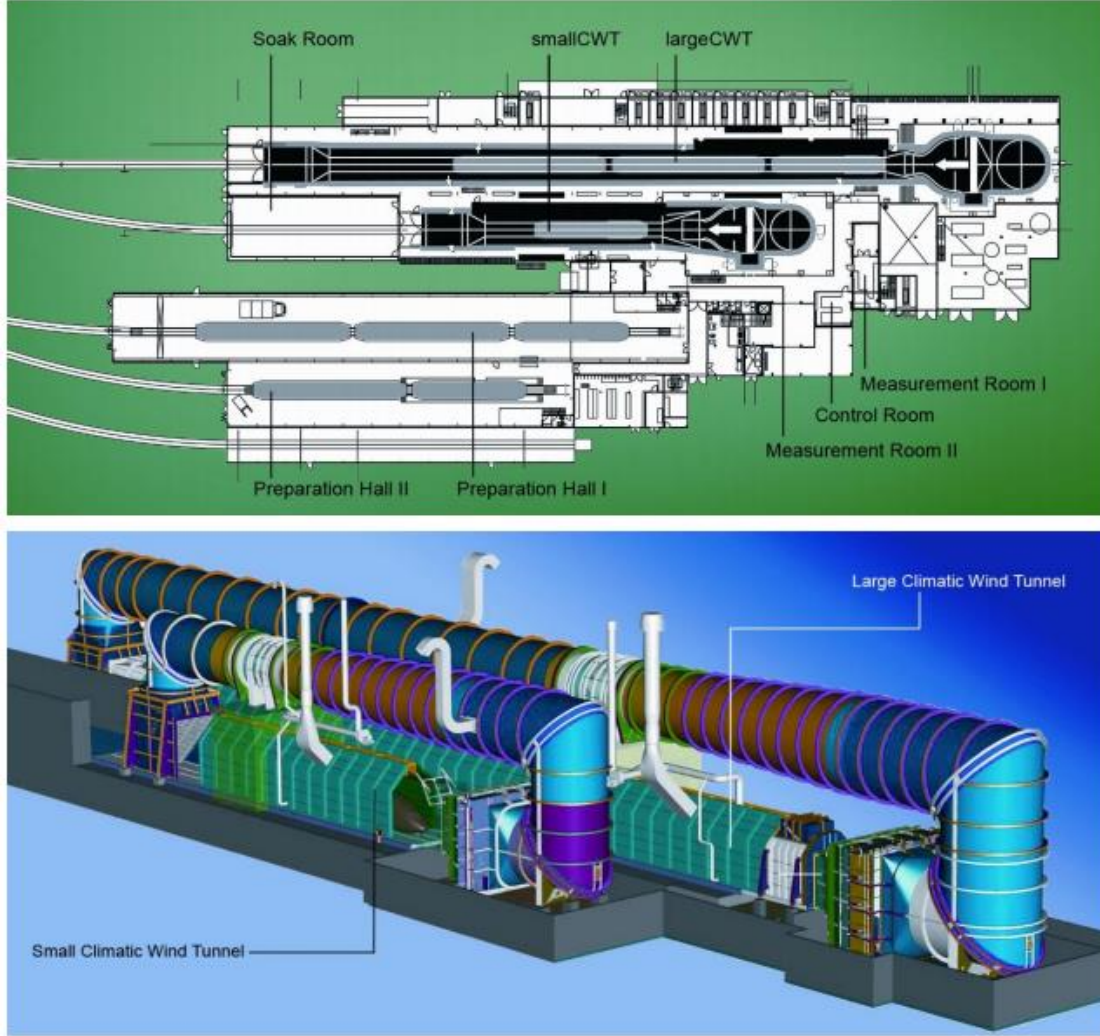
Sıcak hava kullanılarak yüzey sıcaklığının donma noktasının altında olması engellenir. Sıcak hava kaynağı olarak motor basınçlı havası, kompresör, egzoz gazları veya harici ısıtıcılar ile ısıtılan hava kullanılabilir.

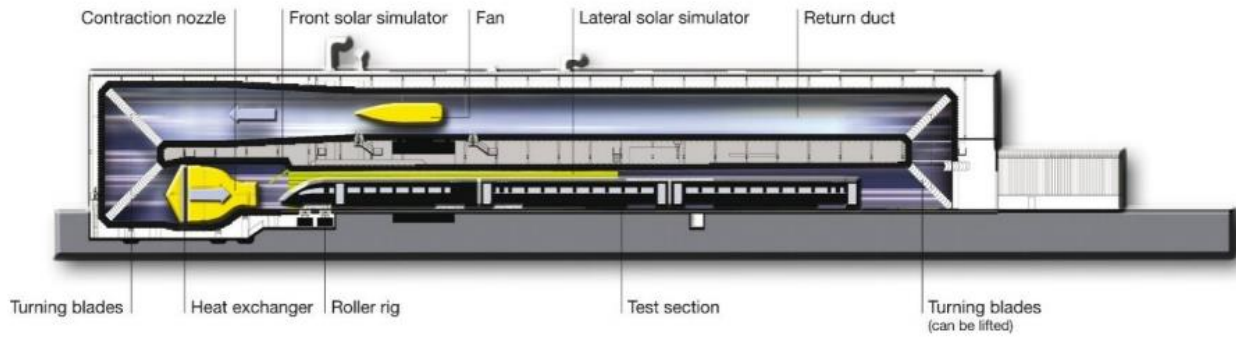
Şekil 7: Sıcak Hava Buz Önleme ve Giderme Sistemi Kesitleri [Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991]

TEST SİSTEMİ

Buzlanma testleri Rail Tech Arsenal (RTA), Viyana, Avusturya tesislerinde gerçekleştirilmiştir. RTA tesislerinde iki adet rüzgâr tünel bulunmaktadır. Tünel yerleşimi Şekil 8 ve Şekil 9 da verilmiştir. Tünelere ait özellikler Tablo 2 'de tanımlanmıştır.

Şekil 8: RTA Rüzgâr Tünel Yerleşimi

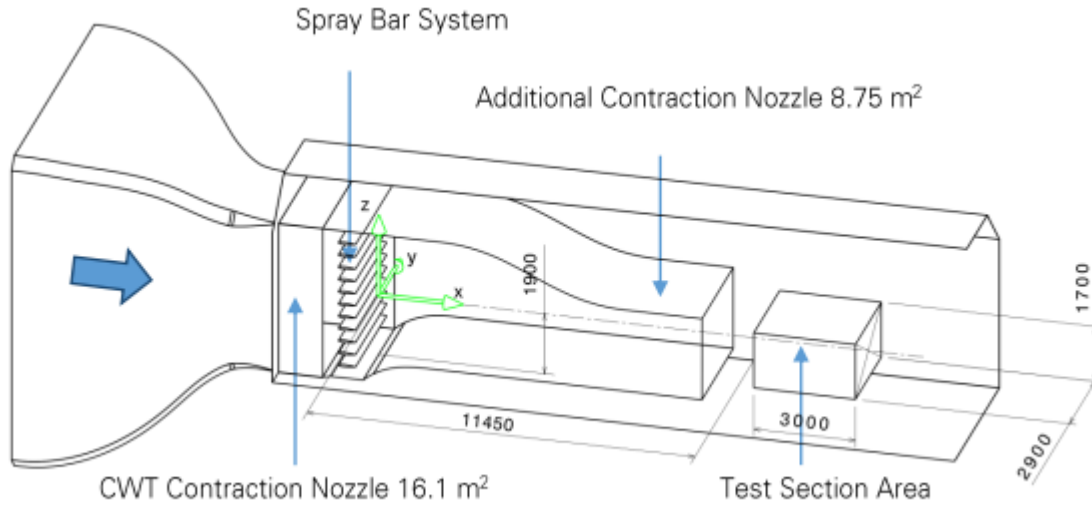

Şekil 9: RTA Rüzgâr Tünel Yerleşimi (Büyük Tünel)

Tablo 2: RTA Rüzgâr Tünelleri Özellikleri

Description	small CWT	large CWT / IWT
CWT contraction nozzle dimensions width / height / area	3.5 m / 4.6 m / 16.1 m ²	
Contraction ratio of nozzle	3.98	5.72
Test section width height cross sectional area	4.9 m to 5.1 m 5.9 m to 6.0 m 27.2 m ² to 28.7 m ²	4.9 m to 5.6 m 5.9 m to 6.2 m 27.2 m ² to 32.2 m ²
Distance between nozzle / <i>spray bars</i> and start of test section / <i>test area</i>	3.5 m / 11.45 m	
Test section length	33.8 m	100.0 m
Dimensions of lateral solar simulator length / height	30.0 m / 4.3 m	47.5 m / 4.3 m
Maximum wind speed restrictions at low temperatures -20 °C (no load inside CWT) large and small CWT combined -30 °C (1.1 MW load)	120 km/h 120 km/h -	300 km/h 200 km/h 150 km/h
Maximum temperature range	-45 °C to +60 °C	
Maximum temperature gradient in the temperature range -20 °C to +60 °C	10 K/h	
Relative humidity at temperatures > +10 °C	10% to 98%	
Solar intensity of lateral solar simulator at fixed 30° angle of incidence operating temperature > -10 °C	200 W/m ² to 1,000 W/m ²	
Solar intensity of front solar simulator maximum wind speed: at incidence angles < 45 ° up to 120 km/h at incidence angles >= 45 ° up to 50 km/h operating temperature > -10 °C	200 W/m ² to 1,000 W/m ²	
Exhaust systems (mixed air)	max. 9 kg/s with +300 C	
Water supply for water brake system	max. 5.5 bar 700 l/min	
Kerosene (JetA1) tank for permanent supply	4500 l / max. 550 l/h	
General rain, snow and ground icing systems	stationary ceiling-mounted rain and icing system, mobile (snow) nozzles	

Rüzgâr tüneli test bölgesinden önce yerleştirilen spreyleme sistemi vasıtasıyla buzlanma koşulları sağlanmaktadır.

Şekil 10: RTA Rüzgâr Tüneli Test Bölgesi (Büyük Tünel)

BUZLANMA TESTLERİ

Test Matrisi

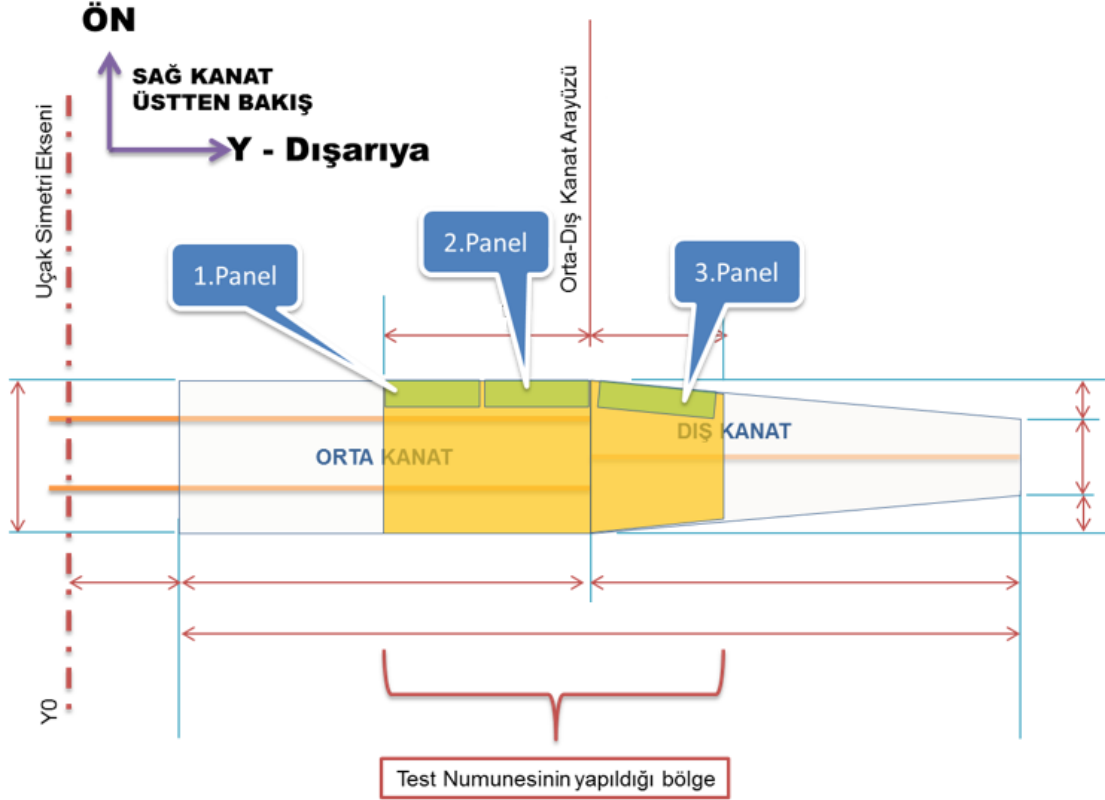
Buzlanma tüneli testleri kapsamında Tablo 3 de tanımlanan farklı test noktalarında testler gerçekleştirildi.

Tablo 3: Test Matrisi

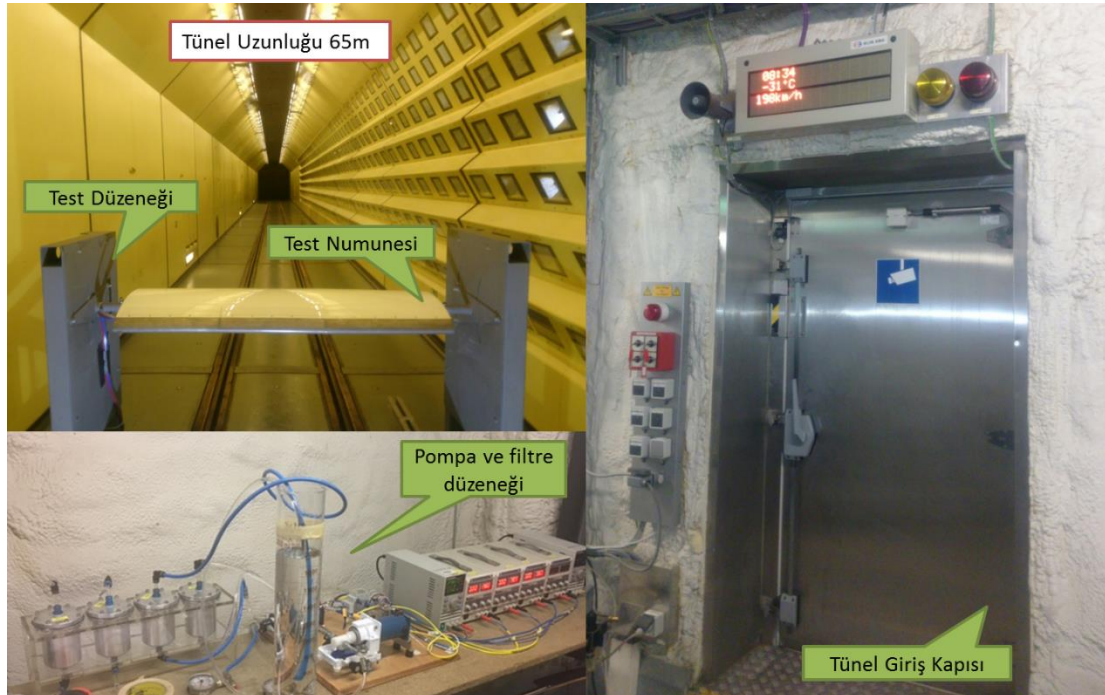
Değişken	Aralık
Ortam Sıcaklığı	-30 - 0 °C
Rüzgâr Hızı	50-70 m/s
Sıvı Miktarı (LWC)	0.1-1.0 g/m ³
Damlacık Ortalama Çapı (MVD)	15-40 mikron
Hücum açıları	Farklı açılar
Buzlanma Süreleri	0-30 dakika
Delik Çapı	Fark çaplar
Delik Oryantasyonu	Farklı yerleşimler
Çalışma Basıncı	Farklı basınçlar

Test Numunesi

Testler sırasında aynı anda birden fazla parametreyi değiştirmek amacıyla testlerde parçalı hücum kenarı kullanılmıştır. Her bir panelin delik çapı, oryantasyonu ve basınç sağlayan pompası birbirinden bağımsızdır. Paneller sökülebilir olacak şekilde tasarlanmış ve imal edilmiştir. Bu sayede paneller değiştirilerek maksimum varyasyonlar denenebilmiştir.

Şekil 11: Test Numunesi

Şekil 12: Test Ortamı

Test Sonuçları

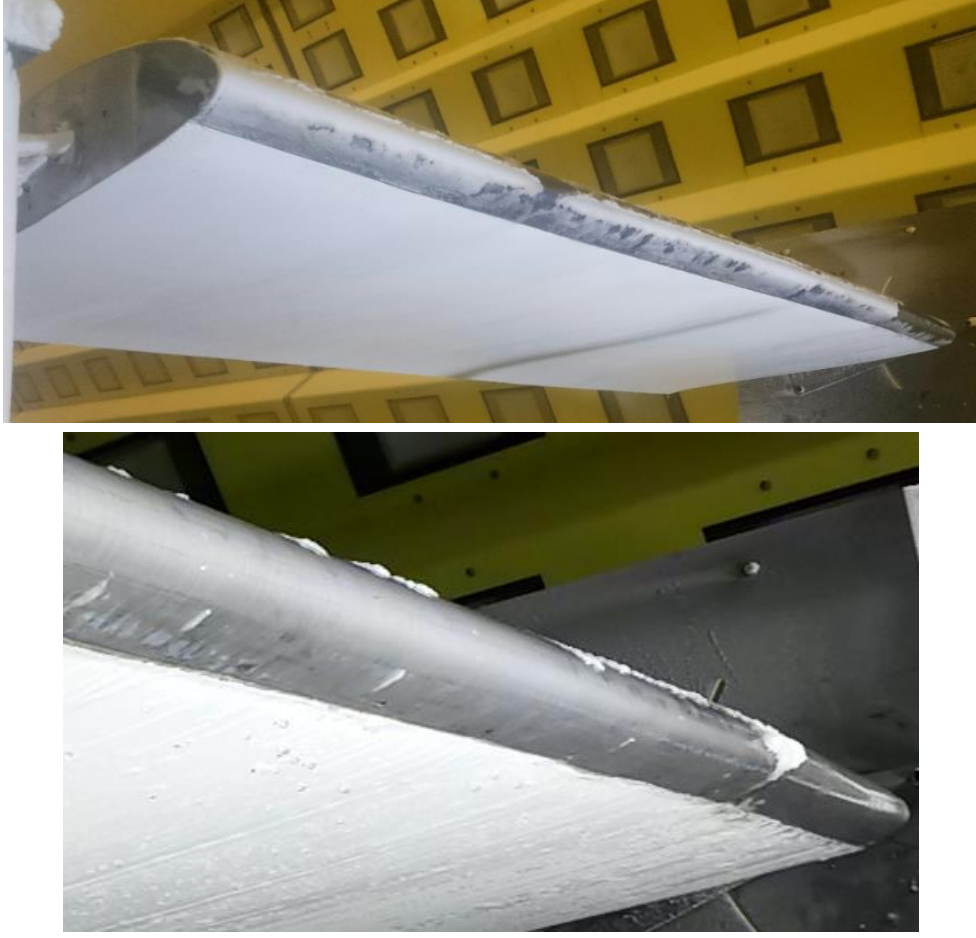
İlk testte elde edilen sonuçlar kullanılarak sistemde iyileştirmeler yapılmıştır. Temel olarak yapılan değişiklikler:

- Delik çapı
- Delikler arası mesafe
- Delik oryantasyonu
- Pompa çalışma basıncı

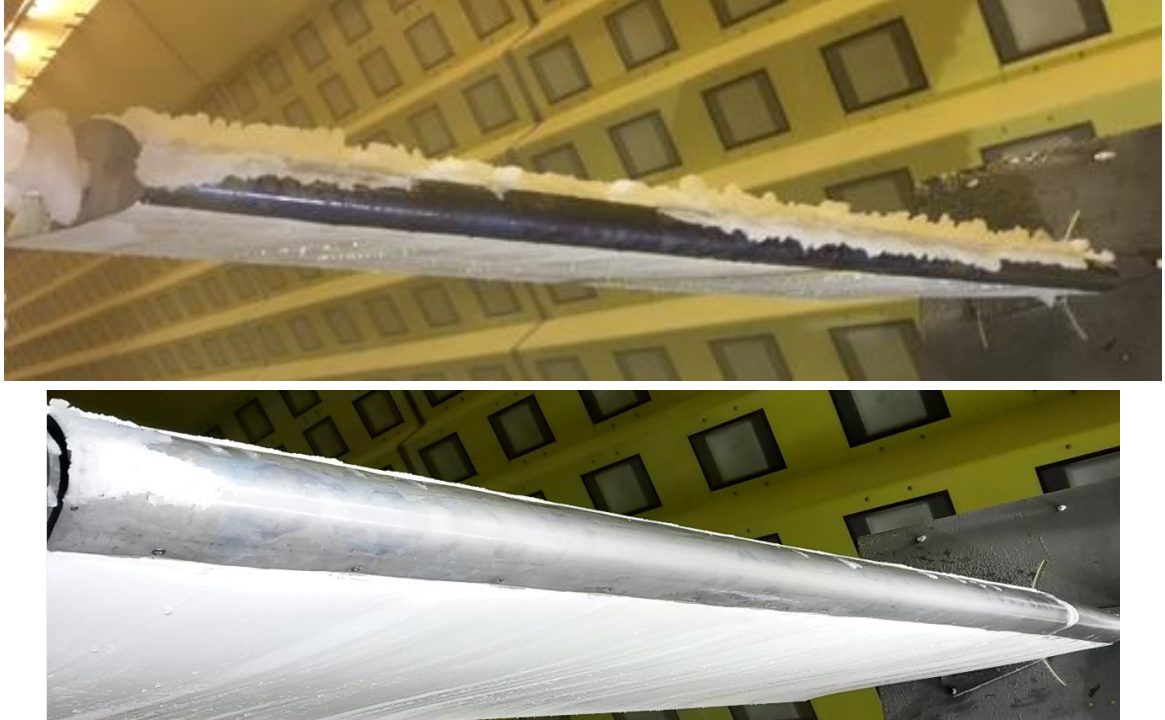
Test sonuçlarına ait örnek görseller aşağıda yer almaktadır:

Şekil 12: -30 °C'de yapılan ilk test ve iyileştirme sonrası tekrarlanan testlerin örnek sonuçları

Şekil 13: -20 °C'de yapılan ilk test ve iyileştirme sonrası tekrarlanan testlerin örnek sonuçları

Şekil 14: -10 °C'de yapılan ilk test ve iyileştirme sonrası tekrarlanan testlerin örnek sonuçları

Şekil 15: Hata durumu: Orta panelin oluşan arıza nedeniyle görev yapamadığı durum

Şekil 16: -4 °C'de sistemin çalışmadığı durum

Şekil 17: -4 °C'de sistemin çalışmadığı durum

SONUÇ

Hava araçlarının her türlü hava koşulunda emniyetli uçuş sağlayabilmek amacıyla Buzdan Koruma Sistemi kullanılması zorunludur.

Yapılan getiri-götürü analizleri sonucunda yerli imkânlarla Kimyasal Buzdan Koruma Sistemi tasarımı, imalatı ve doğrulanmasına karar verilmiştir.

CS ve FAR standartlarında tanımlanan hava koşullarına uygun test matrisi hazırlanmıştır. Farklı sistem parametrelerinin test edilebilmesi amacıyla parçalı ve değiştirilebilir test numuneleri üretilmiştir.

Yapılan testler sonrasında sistemde geliştirilecek noktalar tespit edilmiştir. Tasarım güncellemeleri sonrası ulaşılan yeni sistem ile testler tekrarlanmıştır.

Sonuç olarak CS ve FAR standartlarında tanımlanmış olan buzlanma şartlarında hava araçlarının emniyetli şekilde uzaklaşabileceği bir sistem geliştirilmiş ve doğrulanmıştır.

Kaynaklar

Aircraft Icing Handbook (DOT/FF/CT-88), 1991, FAA
Annual Safety Review, 2017, EASA